

Nr 1.

Av herr **Ekman, Karl Johan**, om anslag för undersökning och tillvaratagande av vissa lämningar av medeltida handskrifter.

Redan under min första tjänstetid i Göta hovrätt väckte det min uppmärksamhet, att i hovrättens arkiv befintliga äldre domböcker från Vadstena ofta voro inhäftade i pergament, fullskrivna med svarta och röda nottecken och med underlagd latinsk text. Jag har sedermera, bättre än då, lärt mig förstå betydelsen av dessa kulturminnen från medeltiden. Och jag har kommit under fund med, att vad som därav fanns i Göta hovrätt var en obetydlighet mot de rika skatter av sådana kulturlämningar, som förvaras i vissa ämbetsverks arkiv i Stockholm och måhända även på andra orter i landet (länsstyrelser, kyrko- och landsarkiv m. fl.).

Pergamentsarken utgöras av mer eller mindre fullständiga delar av dels medeltida *legendsamlingar*, dels s. k. *breviarier*, innehållande böner och hymner, de senare med tillhörande melodier, dels *missaler* eller mässböcker, innefattande den katolska mässans ritual med därtill hörande tonsättningar. Språket är latin, någon gång grekiska eller ryska, de senare troligen finska pergament. Nottecknen tillhöra i allmänhet den s. k. *mensuralmusiken* och den svarta och röda färgen jämte nottecknens fyrkantiga form tyder på härstamning från tiden omkring 1100- à 1200- till slutet av 1400-talet. I en del fall synas dock nottecknen vara att hänföra till en äldre typ s. k. *neumer*, vilka voro i bruk på 900- och 1000-talet. Noterna bestå här av punkter samt små båglinjer, påminnande om våra dagars stenografiska ordbeteckningar. Dessa senare pergament äro helt säkert importerade från utlandet; medan mensuralpergamenten mycket väl kunna vara skrivna inom landet i de dätida klostren.

Den medeltida litteraturen i vårt land är, så vitt jag har mig bekant, i våra samlingar endast sparsamt företrädd, till en del beroende på den skövling, som vid reformationen övergick klosterbiblioteken. Kan något därav ännu räddas ur förstörelsen, så vore därmed en betydelsefull kulturgärning gjord.

Av kanske än större intresse är framdragandet ur glömskan, i den mån det ännu är möjligt, av resterna utav den medeltida kyrkliga tonkonsten i vårt land. Säkerligen skola bland dessa melodier återfinnas tongångar, som ännu i dag leva kvar i våra kyrkor; och måhända skall ibland dessa även ett särskilt svenskt drag kunna spåras. Visserligen var liturgien för hela den romerska kyrkan i allt väsentligt fastställd genom påven Gregorius den stores *Sacramentarium*. Men under medeltidens lopp uppstodo likväl i olika länder och

trakter partikularmissaler, som avveko från den fastställda formen. Så även i Sverige; och här hade till och med de särskilda stiftens sina missaler, vilka erbjödo flera olikheter sinsemellan och i jämförelse med andra länders mässböcker.

Voro de ännu i behåll varande resterna av dessa missaler liggande för sig själva, skulle det kanske vara omöjligt att numera kunna fastställa från vilket stift de härstammade. Men de handlingar, domböcker, räkenskaper, inventarieförteckningar o. s. v., som i dem blivit inbundna, torde i många fall kunna utvisa deras ursprungsort. Sålunda finnas i kammararkivet massor av dylika pergament, i vilka på 1600-talet inbundits handlingar rörande Älvsborgs lösen. Denna skatt upptogs över hela riket sockenvis. Prästerna insände uppbördslistorna och övriga tillhörande handlingar till uppbördsmännen i orterna, och därifrån eller från länsstyrelserna översändes de till vederbörande ämbetsverk i Stockholm. Det är möjligt, att länsstyrelserna, kanske redan prästerna i socknarna, begagnat de gamla mässpergamenten, som så ypperligt skyddade för väta, till omslag kring handlingarna på samma sätt som rådstuvurätten i Vadstena gjort vid insändandet till Göta hovrätt av sina renoverade domböcker.

I Generalstabens krigshistoriska avdelning finnas likaledes massor av dessa pergament. Bland annat äro icke mindre än 60 fortlöpande årgångar räkenskaper från de olika regementena från äldre tider inbundna i dylika band. Här förekomma på pergamenten, utom hymner i äldre och yngre medeltida notskrift, även legender samt skrifter med tillagda i finare stil präntade utläggningar eller förklaringar.

Givetvis böra dessa pergament icke skiljas från de handlingar, med vilka de sammanfogats, innan full klarhet vunnits angående de slutsatser, som kunna dragas av deras sammanbindande med handlingar från olika orter i Sverige och Finland. Befinnes det, att inbindningen skett först här i Stockholm, sedan handlingarna hit ankommit, har saken ingen betydelse; men om, såsom exemplet från Vadstena utvisar, handlingarna inhäftats i pergamenten redan i orterna ute i landet för att skyddas under transporten, får sambandet med de ineliggande handlingarna en betydelse, som icke bör förbises.

I alla händelser torde en undersökning böra göras rörande förekomsten i olika ämbetsverks arkiv av dylika medeltidsminnen för deras tillvaratagande och utforskning. Då denna undersökning har lika mycket ett musikhistoriskt som ett litterärt intresse, kan måhända någon tvekan råda, angående vilken institution, som närmast bör anförtros undersökningen. Möjligen kunde den överlämnas åt Kungl. Musikaliska Akademien, som uti den nuvarande läraren i musikens historia och estetik äger en forskare på ifrågavarande område med mycket hög kompetens. Men lämpligast torde väl vara, att ett belopp för ändamålet ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande utan några vidare direktiv för undersökningen. Kostnaderna torde knappast behöva överstiga 1,500 kronor.

Jag hemställer alltså,

att riksdagen ville på extra stat för nästkommande år bevilja ett anslag av 1,500 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts

förfogande för undersökning och tillvaratagande av lämningar av medeltida legender, breviarier och missaler m. m., använda såsom omslag till äldre handlingar i ämbetsverkens arkiv eller eljest där förvarade.

Stockholm den 10 januari 1924.

K. J. Ekman.
Jönköping.
